

Krusberg

I skogen i Stavreberg hittade jag gamla spår efter ett torp. Där fanns rester av en matkällare, gamla torpväxter och någon stenmur. Jag frågade Yngve i Stavreberg om han visste något om detta gamla ställe. Han svarade att den platsen förr i tiden kallades för *Krusbärastället*.

Jag erinrade mig att jag i husförhörslängden sett namnet Krusberg. Kunde det vara denne?

Strax öster om Fällans gamla grå ladugård slingrar en liten väg in i skogen. Efter ungefär en halv kilometer skymtar jag en liten kulle. Där intill ser jag den gamla inrasade matkällaren samt några förvildade krusbärs- och vinbärsbuskar.

Här bodde familjen Krusberg. Det var Karl Krusberg och hans hustru Katharina samt deras barn.

Karl och Katharina gifte sig 17 januari 1800. De bodde då i Jättingstad i Heda.

Om vi skulle följa skogsvägen längre åt öster skulle vi efter en stund komma fram till Haddorfs torp, invid gränsen mot Bankaby. Men vi stannar hos Krusberg. Till Haddorf går vi en annan gång.

Några spår efter åkertegar ser jag inte här hos Krusbergs. Inga odlingsrösen. Jo någon liten stenmur. Sedan några stenar som kanske varit grundstenar, och så stenarna till matkällaren.

Här bodde familjen Krusberg. Här låg deras stuga samt en ladugård och en bod. När jag står här på den lilla huskullen undrar jag vad de levde på, de människor som bodde här. Deras liv handlade om fattigdom.

Karl Persson Krusberg var vargeringskarl. Det var någon sorts reservsoldat. De skulle snabbt rycka in som reserv för den ordinarie soldaten. Vid olika tillfällen i vår historia har allmogen tvingats skaffa vargeringskarlar. Sista gången som vargeringen sattes upp var 1808-1809. Det var förmodligen i denna, vårt lands sista vargering, som Krusberg ingick. Ibland skrivs han som beväringsskarl. Det var kanske samma sak.

Men hur mycket krutrök som Karl Krusberg fick smaka är osäkert. Det blev kanske ingen soldattjänst ledig. Krigen var slut. Men ännu 1814 skrevs han som beväringsskarl. Sedan kallas han torpare eller backstugustittare. Torp eller backstuga, jag har svårt att dra gränsen mellan ett litet torp och en backstuga. Men lite djur hade han. Då borde han kanske kallas torpare.

Familjen Krusberg kom till torpet här på Stavrebergs marker någon gång 1805-1806. Förmodligen var det då som han blev vargeringsskarl, beväringsskarl. Det var då han fick namnet Krusberg. Tidigare hade han burit namnet Karl Persson.

Karl Krusberg föddes 24 mars 1774, son till bonden Peter Karlsson och hans hustru Maja Månsdotter på Jättingstads kronogård. Han gifte sig den 17 januari 1800 med Katharina Johansdotter. Hon tjänade då som piga i Jättingstad men var dotter till bonden Johan Andersson och hans hustru Sara Nilsdotter i Öninge Vallgård och född 2 oktober 1775.

Karl och Katharina bodde kvar i Jättingstad någon tid efter att de gift sig. Där föddes också den 27 september deras första barn, dottern Anna Maria.

Det var omkring 1805 som de kom till torpet på Stavrebergs ägor. Det var ett nytt torp. Det hade inte funnits tidigare. Kanske hade de själva fått bygga husen och uppodla marken. Men som då nyutnämnd vargeringsskarl fick han kanske någon hjälp med torpet.

Möjligen kunde man från Krusbergs huskulle se Haddorfs torp i öster, där det låg på Lövsjökullen.

Vi kan tänka oss att deras dotter Anna Maria lekte här på huskullen och i skogen omkring torpet. Hon var kanske fem år när hon kom hit. Men hon fick inte leva länge. Den 24 september 1807 dog hon av bröstsjuka. Hon dog tre dagar innan hon skulle fylla sju år.

Den 10 oktober 1808 föddes en ny dotter som fick namnet Eva Stina. Då blev det åter barnlekar runt huset. Den 15 september 1817 föddes dottern Anna Maria. Det var nio år mellan dessa flickor. Men då kom Peter dit som fosterbarn. Han var född 1813. Han blev en tillfällig gäst på torpet. Han var son till torparen Karl Jonsson och Stina Persdotter i Stavreberg. Hans far dog och Peter hade nog en besvärlig barndom. Han flyttades mellan olika familjer. Hans vidare öden är okända.

Här på torpet fanns stugan som familjen bodde i, vidare en ladugård och en bod och en matkällare. Stugan var liten, kanske fem meter i fyrkant med ett enda rum och en öppen spis. Ladugården hade ett fähus med plats för en ko, ett par grisar, något får och kanske ett par getter. Dessutom någon liten lada.

En kålgård hade familjen där de kunde odla det mest nödvändiga, kanske mest kålrötter.

Alldeles i kanten på deras kålgård gick sommarvägen, en liten stig som över mossen gick österut mot Lövsjön. Vägen var en sommarväg uppges det i en lantmäteriskrivelse från 1817. Skogen vid Lövsjön var samfäld. Där fanns också mossodlingar. Kanske att Krusberg där hade någon åker. Men vägen uppges vara sommarväg, förmodligen för att marken var sank. Kanske var det ett ohälsosamt läge för Krusbergs torp med kalla, råa dimmor.

Vinterfoder till djuren fanns vid Lövsjön. Men allt var inte hö. Det var också starr och en hel del löv. Det torkades och bars sedan hem till foderladan.

Så gick åren. Familjen Krusberg bodde och brukade på sitt torp och levde på det som torpet gav. Krusberg arbetade nog också åt bönderna i byn. Torpet låg på Gustaf Nilssons marker och Karl Krusberg hade årligen en liten skatt att betala till Gustaf.

De kom till torpet omkring 1805. År 1818 står det backstuga. Några år senare skrivs familjen som utfattig. De har fattighjälp.

Dottern Eva Stina kom tidigt ut i livet som piga, först i Ugglehult kanske redan som 14 eller 15-åring i början av 1820-talet. Sedan var hon i Sunneby. Därefter saknar jag uppgifter om henne, men 1830 kom hon till Stockseryd från Stora Åby socken. År 1831 flyttade hon till Adelöv, sedan Ugglehult igen.

År 1834 är hon i hemmet i Stavreberg igen någon tid. Då var hon också piga hos Zetterberg i Stavreberg något år. År 1835 bar det iväg till Ugglehult igen, Stora Åby 1837, 1838 till Komministerbostället i Ödeshög, sedan till Angseryd. Därifrån kom hon 1840 till nämndemannen Sven Persson i Bankaby. Hon var där skriven *Till hus, och försvarslös*. Var möjligen krafterna slut? 1844 är hon i Stora Åby och 1845 är hon tillbaka hos Sven Persson i Bankaby. 1849 flyttar hon till Stora Åby igen. Där upphörde spåren efter henne. Då var hon över 40 år. Vart tog hon vägen. Jag hoppades finna spåren igen. Jag sökte vidare.

Den 27 januari 1829 dog Krusbergs hustru, Katharina Johansdotter. 53 år gammal. Dödsorsaken var lungdot. Var det den råa, fuktiga dimman utifrån mossen och Lövsjön som var orsaken?

Den 7 februari 1829 var det bouppteckning hos Krusberg. Där var han och hans två döttrar, Eva Stina 21 år och Anna Maja 11 år. Bouppteckningsman var riksdagsmannen och nämndemannen Samuel Andersson från Bankaby. Närvarande var också Peter Jonsson och Gustaf Nilsson från Stavreberg, den sistnämnde var också antecknad som god man.

Protokollet från bouppteckningen upptog följande ägodelar:

En gryta med grepe, en söndrig gryta, en bråpanna, ett pannelock, två vedyxor, två torvhakar, en hacka, en plåtyxa, en spade, en sämre spade, två gamla liar, en gammal bill, två lövhackar.

Inne i stugan antecknades ett väggur av trä utan fodral, en gammal soffa, en gammal brädsäng, tre gamla styrestolar, en stanna med lock, en kolstånna, två gamla såar, ett bord med låda, ett knappsäll, tre gamla hulkar, två kärnor, en mjölskäppa med kappe, ett träbesman, fyra tråg, en liten korg.

Under säng- och linkläder upptogs två gamla lakan, ett gammalt kuddvar samt 10 skålpund ull och 10 skålpund lin.

Den avlidnas gångkläder bestod av en grönrandig tygklänning, en gammal tröja, ett par skor, en gammal särk.

I ladugården antecknades en ko som hette Grilla, två vita får, en bagge, en sogris och en grå get utan kidde.

Det var så husens tur att värderas. Därvid antecknades endast *ett gammalt fähus med två uppskiftade forrum*. Om stugan och boden sägs inget.

Under rubriken skulder antecknades följande:

Auktionsskuld till Glasfall, till änkan Majstina i Ugglehult, till Peter Jonsson i Stavreberg, till Anders Andersson vid Ornäs, skomakaren Jonas Andersson på Bankaby ägor, till Håkan Jonsson i Börstabil, till jordägaren Gustaf Nilsson för sistlidna årets skatt, bouppteckningsarvodet och fattigprocenten, summa skuld 14 riksdaler.

Det blev ändå en behållning efter att skulderna avräknats, nämligen 26 riksdaler.

Karl Krusberg kunde inte själv skriva. Han fick hjälp med att underteckna bouppteckningen.

Vad kan vi anse om Katharina Johansdotters garderob? Den innehöll fyra saker, en klänning, en tröja, ett par skor och en gammal särk. Det var vad som redovisades. Men kanske döttrar-

na hade tagit till sig, eller fått något av hennes kläder. Men en medlidsam tanke skänker jag till Katharina Johansdotter på Krusbergs torp. Hon tycks inte ha varit någon klädsnobb. Modehusen tjänade inga pengar på henne. Frid över hennes minne.

Efter hustruns död gick livet vidare på Krusbergs torp. Dottern Eva Stina tjänade vidare som piga på olika håll och Karl Krusberg blev ensam hemma, eftersom även den yngre dottern, Anna Maja, började bli vuxen. Hon konfirmerades 1831 och skötte sig då så bra att hon fick en psalmbok, enligt noteringar i husförhörlängden. Men Karl Krusberg var inte ensam länge.

Katharina Johansdotter dog i januari 1829. Redan senare samma år kom en ny kvinna dit och tog över efter Katharina Johansdotter. Det var Maja Nilsson och hon kom från Gumby. Hon var då änka efter torparen Sven Jonsson som dog 1826. De hade gift sig 1810.

Maja hade varit gift redan tidigare och bott i Svinstads socken men blivit änka där. Hon hade kommit till Gumby från Svinstad 1808. Hon var född i V Tollstad 1773 och var sannolikt dotter till Nils Nilsson och Maria Knutsdotter i Björstorp i V Tollstad. Hur hon hamnat i Svinstad har jag ingen uppgift om.

Hon tycks vara ett intressant kvinnoöde. Kanske att hon får berätta om sina upplevelser i någon kommande berättelse. Att hon skulle bli änka en tredje gång visste hon kanske inte när hon kom till Krusbergs stuga någon gång under år 1829.

Så levde de vidare på sitt torp, eller backstuga, Karl Krusberg och Maja Nilsson. De var enligt husförhörlängden utfattiga. Dottern Anna Maja var piga i Kopparp 1832, i Angseryd 1836, sedan i Säby socken 1837. År 1838 kom hon hem till torpet igen. Då hade fadern avlidit.

Den 8 januari 1838 avled inhysesmannen Karl Krusberg på Stavrebergs ägor av bröstfeber. I kyrkobokens dödsnotis var han inte vargeringsman, inte heller torpare eller backstugusittare. Han var en *inhysesman* och som sådan dog han, 63 år gammal.

Den 15 januari 1838 var det bouppteckning efter Karl Krusberg. Då infann sig Karl Lantz och Johannes Johansson och Gustaf Johansson, alla från Stavreberg. Den sistnämnde för bevakning av de omyndigas rätt. De omyndiga var Karl Krusbergs båda flickor, Eva Stina och Anna Maja, 29 och 20 år gamla. Eva Stina kallades i protokollet för Kaisa Stina. Deras förut tillförordnade förmyndare var annars rusthållaren Peter Jonsson i

Hemmingetorp i Röks socken men han hade inte tillfälle att närvara vid bouppteckningen.

Vi skall se vad bouppteckningen innehöll. Kanske kan vi känna igen något?

Kontanta penningar, silver, koppar eller tenn fanns ej.

Järnsaker: en skrålåda, en gammal bill, tre gamla grytor, en av dem med grepe, en gammal base, en bråpanna, en sådan med lock, en gammal brandring, två vedok, ett dito plåtok, en bandkniv, en hammare med tång, två gamla lövhackar, en murslev, ett järnbindsle, ett kålok, en busksax, en gammal lie, en rasp, ett gammalt lås, en buskaskära, två koskällor, en ljusasax, två gamla ullsaxar, två gamla knivar, 11 gamla bordsknivar med två gafflar, tre gamla fällknivar, en hussesax och en såg,

Husgeråd i stufvan: ett bord, ett väggur, en säng, en soffa, två styrstolar, en tavla, ett skåp, en eldtång tre rökipor av trä, sex gamla sillatråg, ett dussin gamla trätallrikar, en mjölksil, ett dussin gamla träskedar, ett gammalt träfat, fem stenfat, sex stentallrikar, en stenmugg, en balja, en mjölkanna.

Diverse saker: tre hackor, en näver, fyra gamla grepar, ett litet, skadat fårskinn, en drossaskovel, en dreckestånna, en kols-tånna, ett gammalt skåp, tre skålpund tobak, ett vattenämbar, två lockabyttor, en spegel, två par glasögon, två rakeknivar med låda, en slump gärdesgård, en dragkälke

I boden: tre gamla spinnrockar, ett gammalt skrin, en gammal tagelfäll, ett gammalt skåp, två gamla stannor med linfröknopp i, två gamla smöraskar, en vävstol, en slump obrötat lin, två gamla vävskedar, en gammal träbesman.

Sängkläder: sex gamla fjärkuddar, tre täcken, två lakan, två gamla kuddvar, en gammal madrass, ett gammalt lakan.

Den avlidnas gångkläder: tre gamla rockar, en gammal päls, fyra par byxor, en gammal tröja, sju västar, ett par gamla byxor, ett par snöskor, ett sämskat skinnstycke, ett par handskar med vantar, ett par fingervantar, två hattar, ett halskläde, en gammal näsduk, en gammal nattkappa, fyra skjortor, tre par gamla skor,

Glas: två flaskor, tre buteljer, ett glas,

Böcker: en psalmbok, en postilla, två gamla psalmböcker

Kreatur: en kviga, en ung bagge, en lammunge

Hus: en stuva, en bod och en ladugård. 100 kärvar löv.

Summa tillgångar: 42 riksdaler, 7 skillingar.

Gäld och skuld: till drängen Johan Petersson i Stora Krokek, till Johannes Persson i gården, till Jaen Persson i Bankaby, till brännvin vid begravningen av Johannes Nilsson i gården, till Jo-

hannes Johansson i Halvarby, till Johannes Karlsson i gården, till Peter Larsson på Kolhults ägor, till Håkan Jonsson i Börstabil, till Jonas i Gyllinge, till mågen Peter för ringning och grävning, till änkan vid Bosgårds kvarn för borgad säd till begravningen, till K Lantz i gården, för likkistan och för besvär till prästerskapet, till väsiöten Johansson, till NN *väsiöten*, till Jonas Jonsson i Sunneryd, till Jonas S hustru i Gräsberg, till Anders Månsson i Klämmestorp, till Johan Svensson i gården för kött, till Lars Larsson i Sunneryd för malt, till Håkan Jonsson i Fogeryd, auktionspenningar, till bouppteckningsarvode och de fattigas procent, summa 43 riksdaler 9 skilling.

Att intet med vett eller vilja blivit undandöljt utan riktigt uppgivet, Maja Nilsson.

Värderat av K Lantz och Johannes Johansson i Stavreberg.

När vi läser denna bouppteckning kan vi se att bohaget utökats. Möjligen har Maja Nilsson haft med sig en del saker till Krusbergs torp. Kanske böckerna, om inte en av psalmböckerna tillhörde dottern Anna Maria. Hon fick ju en psalmbok när hon konfirmerades, eftersom hon var duktig. Men hon hade nu flyttat hemifrån. Vi kan konstatera att det fanns två par glasögon. När första hustrun dog fanns inga glasögon. Men det var åldern som krävde glasögon. Det var tveksamt om Krusberg kunde läsa. Skriva kunde han inte. Men glasögon kan användas till annat än att läsa. Handarbete kräver god syn. Men glasögon var ännu mycket sällsynta i bygden. De var lyxartiklar och fanns bara i rikare hem.

Men det kan också vara en del auktionsgods från auktioner i bygden. Vi kan konstatera att kossan Grilla var död men att en kviga fanns, som snart kanske skulle bli en ko.

Vi kan också konstatera att Krusbergs döttrar inte fick något att arva, mer än kanske några saker från hemmet med minnesvärde. Skulderna översteg tillgångarna. Det blev auktion för att skulderna skulle kunna betalas.

Någon bibel fanns inte i boet. Biblar började annars bli vanliga nu. Detta var ju vid tiden för väckelserörelsen början. Familjen Krusberg hade säkerligen hört talas om Helena Ekblom som 1831 predikat i bygderna.

Jag har förut nämnt att dottern Anna Maria började tjäna som piga i bygden redan 1832, vid 13 års ålder. Hon kom åter till torpet i Stavreberg 1838. Kanske hjälpte hon Maja Nilsson någon tid. 1840 är hon i Bodebol som piga hos bonden Jonas Persson.

År 1841 kom hon som piga till Klämmestorp, 1844 kom hon till Anders Andersson i Börstabol som *inhyses*. Hon uppgavs då vara *klen och svagsint*.

Hon flyttade till Gränna prästgård 1847. Den 18 juli 1848 födde hon där en son som döptes till Johan. Fadern uppgavs vara okänd. Men hon gifte sig den 12 november 1848 med änkomannen Johannes Karsk från Gränna prästgård. Vi kanske kan anta att han var fadern till Johan. Johannes Karsk var torpare under Gränna prästgård.

I detta äktenskap föddes sedan fem barn till. Anna Maria Krusberg dog där den 3 november 1884. Hon var då änka sedan något år. Hon bodde då i backstugan Prästtorpet. Det var möjligt det torp som hon och Johannes Karsk hade haft tidigare.

Hon födde sex barn. Vi kan då kanske tänka att hon repat sig ordentligt efter att prästen i Ödeshög tidigare påstått att hon var klen och svagsint.

Men hur gick det för hennes äldre syster, Eva Stina Krusberg? Hon som försvann till Stora Åby socken 1849. Jag sökte vidare och jag fann henne i Gårdshult. Hon var piga hos förpantningsägaren, före detta soldaten Jonas Stubb på Stubbatorpet på Gårdshults ägor. Hon kom dit 1849. Enligt husförhörslängden har hon antecknats vid alla husförhören. Hon hade bra betyg i läsförmåga. Men i husförhörslängdens marginal har prästen skrivit *oduglig och vanför*. Det var hans sätt på den tiden att skriva nedsatt arbetsförmåga. Men på vilket sätt hon var vanför har jag ingen uppfattning om.

Den 25 oktober 1861 avled Jonas Stubb av slag. Eva Stina bodde ensam kvar på Stubbatorpet och hon uppgavs då vara *inhyses*. I kyrkoboken har också tillagts *utfattig*. Så är skrivningen även i nästa husförhörslängd, den för åren 1866-70. Hon bor kvar som *inhyses* i Gårdshult. Stubbatorpet nämns inte längre. Men kanske bodde hon ändå kvar där?

Även nästa husförhörslängd har samma anteckningar. Men den 31 december 1872 avled Eva Stina Krusberg, *inhyses* från Gårdshults ägor av bröstlidande. Hon begrovs den 7 januari 1873 av prästen Schenström.

Vi skall nu återvända till Krusbergs torp i Stavreberg. Efter Karl Krusbergs död bodde Maja Nilsson kvar på torpet. Hon beskrivs som *utfattig*. År 1846 tycks hon någon tid ha bott i V Tollstad. Kanske hade hon någon släkting kvar i livet där. Hon föddes ju i V Tollstad. Men sedan är hon åter i Krusbergs torp.

Hon avled den 29 december 1850 i Krokek. Möjligen bodde hon sista tiden i Krokek.

Någon bouppteckning efter Maja Nilsdotter har inte anträffats. Möjligen hade hon skänkt sina sista tillhörigheter för att sista tiden få vård hos någon familj i Krokek. Det står inte Stora eller Lilla Krokek i kyrkoboken.

Så stod jag där på huskullen där Krusbergs torp en gång legat. Kvar är de svagt synliga minnena av torpresterna. Matkällaren, en bit av en stenmur, en liten jord- och stenhög som kan vara rester av spiselmuren. De fick slita hårt för sin överlevnad. Kanske grävde hungern i tarmarna ibland? Deras tid var en tid med hårt försörjningstryck. Nya stenmurar kom till. Nya åkrar odlades upp. Idag är allt borta. Men vi kan minnas dessa människor, deras valkiga nävar och deras strävan efter en bättre morgondag.

Krusbergs torp fick ingen lång historia. Torpet tillkom under 1800-talets första år och efter 1850 bodde troligen ingen där. Hur länge husen stod kvar är okänt. Men för vår inre syn kan vi se de tre låga, grå husen, stugan, ladugården och boden. Troligen hade alla tak av näver och torv. Timmerväggarna var tätade med mossa. Golven var jordgolv, även i stugan. När du ser dem där i skogsbrynet smälter de nästan samman med naturen runt omkring.

Av bouppteckning kan vi få en bild av hur det såg ut i och vid deras stuga på Stavrebergs ägor. Ta med anteckningarna, stanna till på huskullen och sitt ner med en kopp kaffe. Tänk över hur det såg ut för snart två hundra år sedan här på platsen, vilka grejor de hade omkring sig, hur de hade sitt liv.

Med en känsla av ödmjukhet lämnar jag Krusbergs torp och minnet av honom, hans hustrur och barn. Frid må vila över deras minnen.

Nästa torpbesök gäller Haddorfs torp, ett mycket intressant torp med många stenlämningar. Där har människor brutit mark under flera hundra år.

Arne Ivarsson i oktober 2011